

Szöllősi Zoltán: Csontkorall

A klasszikus és a modern esztétikák egyaránt sokszor hangoztatott elve a „saját arc” követelménye. Az egyes művektől az egységes megformáltságot kívánjuk, Arany János szavával élve azt, hogy a részek *egy* egészbe illeszkedjenek, ugyanazt az egészet alkossák. Az életműtől, az életmű szakaszaitól, például egy verseskötettől azt várjuk el, hogy felismerhető legyen alkotója. *Egy* alkotó legyen felismerhető. Persze első köteteknél ez ritkán fordul elő. Horváth János mondta, hogy a kezdő költő utánoz, kell hogy utánozzon, hiszen a versírást nem ő találta fel. Kötetének, a *Csontkorall*nak tanúsága szerint Szöllősi Zoltán nem kezdő költő: nemcsak nem utánoz, nemcsak nem érhető tetten egyes verseinek igazi szerzője, az utáncat eredetiye, a példaképül, mintául választott költő vagy költők, de saját arca is van. Mindenki másétől különböző, jellemző, jellegzetes arc. Kötete egységes, verseit a rokon vonások sokasága, a mögöttük álló poétika kidolgozottsága, azonos-sága rendezí egységbe. A *Csontkorall* nem zsenék, próbálkozások, kísérletek halmaza.

Ez az egység, ez a minden — csaknem minden — versben jelenlevő sajátosság, ez a verseket összekötő rokonság persze nem tematikai, bár a kötet a témák szintjén is összetartó, konvergáló verseket tartalmaz. Mégcsak nem is műfaji. Sőt! Műfajilag éppen rendkívül változatos, sokoldalú. A kötetben éppúgy található — természetesen a modern líra törvényei szerint átalakítva, transzformálva — elégia (például a kötet egyik legjobb verse az *Égitető*, vagy a *Húrok*, a *Jegenyék harangoznak*, a *Délután*), mint életkép (ilyen a címadó *Csontkontroll*, a *Gyermekkor*, az *Állókép*, a *Dal*), vagy akár epigramma (a *Vasárnap*, a *Holdforgács*, a *Holtpont*). De nemcsak a kanonizált műfajok modern megfelelőit sorolhatnánk, hiszen akad a kötetben szép számmal úgynevezett gondolati költemény, meditáció, többszólamú, klasszikus értelemben vett szerelmes vers, epikus jellegű rövid pillanatkép, sűrített atmoszférájú hangulatlíra stb. stb. E műfaji gazdagság csak aláhúzza két jellemző válfaj feltűnő hiányát: az ódát és a dalét. Ha megvizsgáljuk a szereplő hagyományos lírai formák átalakításának irányát, a végrehajtott változtatások, átrajzolások jellemző törvényszerűségeit, akkor nemcsak arra kapunk választ, hogy miért hiányoznak bizonyos formák a sokszínű skáláról, de talán arra is, hogy melyek a legjellemzőbb vonásai Szöllősi Zoltán alkotásmódjának, versművészetének. Mik azok az egyénítő vonások, amelyek kiadják „saját arcát”.

Elégiának mondtuk az *Égitető* című költeményt: valóban az, de milyen elégia? Olyan, amelyikből a vágyott, a vágyban vagy akár a valóságban is létező-létezett idill színei, hangjai alig válnak el az idill tagadásának rajzától. Szinte csak az idill negatív képét kapjuk: a hanghordozás, a dikció eleve ezt a negatívumot tartalmazza, a képanyag, a metaforakincs kedétől erre utalnak. A versben az idill szinte csak jelzésszerűen, négy-öt sor erejéig szerepel, a többi az idill utáni lét leírása, értelmezése. Létértelmező elégia, egy meghatározott, de a meghatározókra éppen csak utaló érzés- és léthelyzet lírai interpretációja a költemény. Azért is olyan általános érvényű, egész jellegű. Nem absztrakció, nem elvonatkoztatás, hanem az egyedi, a konkrét elmélyítése, tágitása, az alkalmoszerű jelképesítése útján jön létre az ilyen jellegű költemény. Utaltam már az ezt bizonyító képkincsre: olyan elemi, ősi, szinte archetipikus motívumokból áll össze, mint az eső, a szél, a madár, a felhő, az alkony, az ős.

Hasonló jelenségre figyelhetünk fel az életképeknél, köztük a legnagyobb mértékben átalakított, a műfaj határait leginkább kitágító *Csontkorall*nál. Mert kétségtelen, hogy egy jól körvonalazható, szociológiailag, akár néprajzilag is leírható életmód, életvitel, élethelyzet ábrázolása ez a vers. Legalábbis ez adja a költemény alapszintjét: Tanyák: tutajok — elpárolgott alóluk a tenger — Citerahangon roz

szála peng a szélben — bodzaillatú füst száll — távoli szikrák — kazlak — köpikkelyes út — almafa — tengeriföldek — és így tovább, végig a versen. És ugyanakkor a személyes, a közösségi, sőt a történelmi lét világosan kibontható szimbolikája, kérdések és válaszok, amelyek mindegyike jelképi erővel sugall egy igen erős, összefoglaló állapot- és létérzést, életértelmezést. Nem lineárisan fejlődik ki ez a mondanivaló a versből, nem az életképi indítás emelkedik a vers során fokozatosan jelképi erőre, a költemény nem írható le a konkrétól az általánosig, a jelenségtől az értelmezésig húzódó ívvel. A kettő együtt, egyszerre szerepel. Talán ez a jellegzetesség — amely éppen nem csak a *Csontkorall*ról mondható el — a magyarázata annak is, miért nincs óda, ódaszerű kompozíció a kötetben. Ennek alapsajátossága: a lineáris építkezés, a retorikus szerkesztésmód; a fokozás alkalmazása teljességgel idegen Szöllősi poétikájától. A többrétű, egyszerre számos összefüggést felvillantó alkotásmód, a képek összetettsége, jelképisége akadályos dálnak is: egynemű, tiszta bensőséget sugárzó alkotás, az ehhez szükséges egyszerűség, szinte naivság diametris ellentétben állnak az ismertetett írásmóddal. Talán ez a nyitja Szöllősi költészete tömörségének is. Tömörségen nyilván nem az értendő, hogy kevés szóval sokat mondjunk el: Szöllősi Zoltán sok szót használ, képeknek, metaforáknak, metonimiáknak éppen nincs szűkében, csakhogy minden versalkotó elem, minden motívum gazdag összefüggés-rendszerbe illeszkedik nála. Ezért is olyan egyszerűek, köznapiak, tájból, természetből vettek a képei. Bonyolult jelzések, művelődéstörténeti elemek, rájátszások stb. nem bírnák el azt a terhet, amit a költő egy-egy hasonlatra, figurára halmoz.

Legjobban látható, érezhető ez a felütéseknél, a versek indításainál.

Ami ezekben a versindításokban igazán lenyűgöző, az a komplexitásuk. Egy-egy többszörösen összetett, egymásba ötvözött metafora mindegyik. Előlegezik, sejtetik, sugallják a mondandó polifóniát. Ezt a hangot végig kitartani persze roppant nehéz. Nem is sikerül mindig. De ha esik is a dikció, ha egyneműsödik is a hangnem, ha betű szerinti, litterális értelemre csökken is a versbeszéd, az igény változatlan. A részletzsépségek, a kevésbé sikeres versekben is gyakori találatok, erős sorok ugyanarról a versmodellről tanúskodnak, amit a végigvitt, érett, kiemelkedő költemények szemléltetnek.

És ez a másik, a szerző érettségét, nem kezdő voltát aláhúzó sajátosság: nem kísérletezik, nem keresi azt a fogást, hangvételt, formálási módot, amely igazán az övé, amelyben kinyilváníthatja magát és mondandóit, hanem eszközeit biztosan kezelő, irányát, alkatát ismerő alkotó áll előttünk, egy bizonyos világ, egy meghatározott élménykör üzeneteit megfogalmazó, versbe emelő költő. (*Kozmosz*, 1974.)

VAJDA KORNÉL

Néphagyomány és zenekultúra

VÁLOGATÁS KODÁLY ZOLTÁN ÍRÁSAIBÓL

Nemrégiben jelent meg második kiadásban Kodály Zoltán összegyűjtött írásainak két kötete, a *Visszatekintés*. Régóta szükség volt rá, hiszen az első kiadás tíz évvel ezelőtt, 1964-ben látott napvilágot. Az a kis kötet, amely nagyobb részt erre a gyűjteményre támaszkodik, különleges szerepet vállalt magára: a romániai magyar olvasónak mutatja be Kodály Zoltán írásait.

A Kriterion könyvkiadó Magyarországon is jól ismert és kedvelt sorozata, a „Téka” azonban igen szűkre szabta a terjedelmet. Mit lehet nyújtani egy olyan